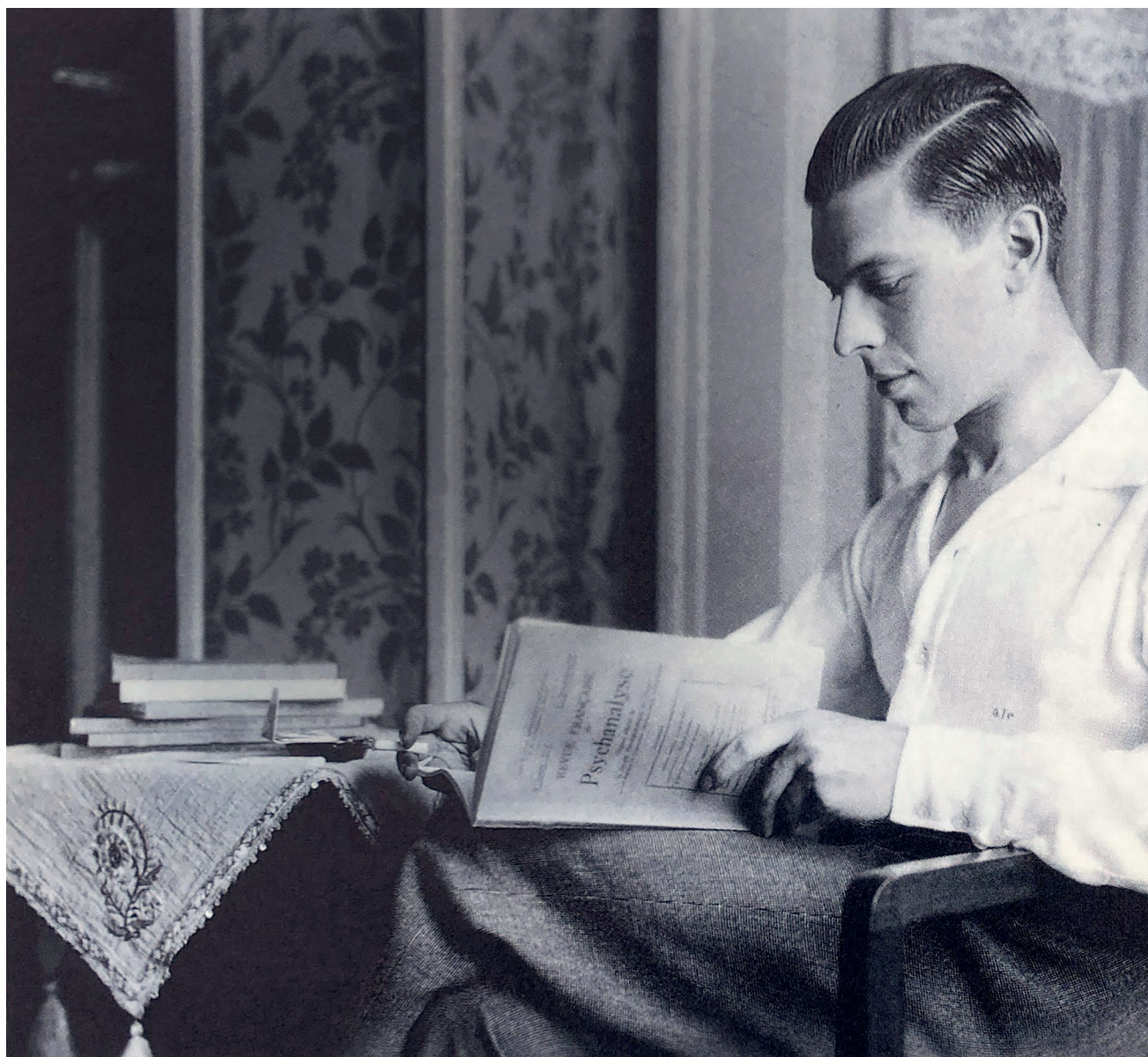

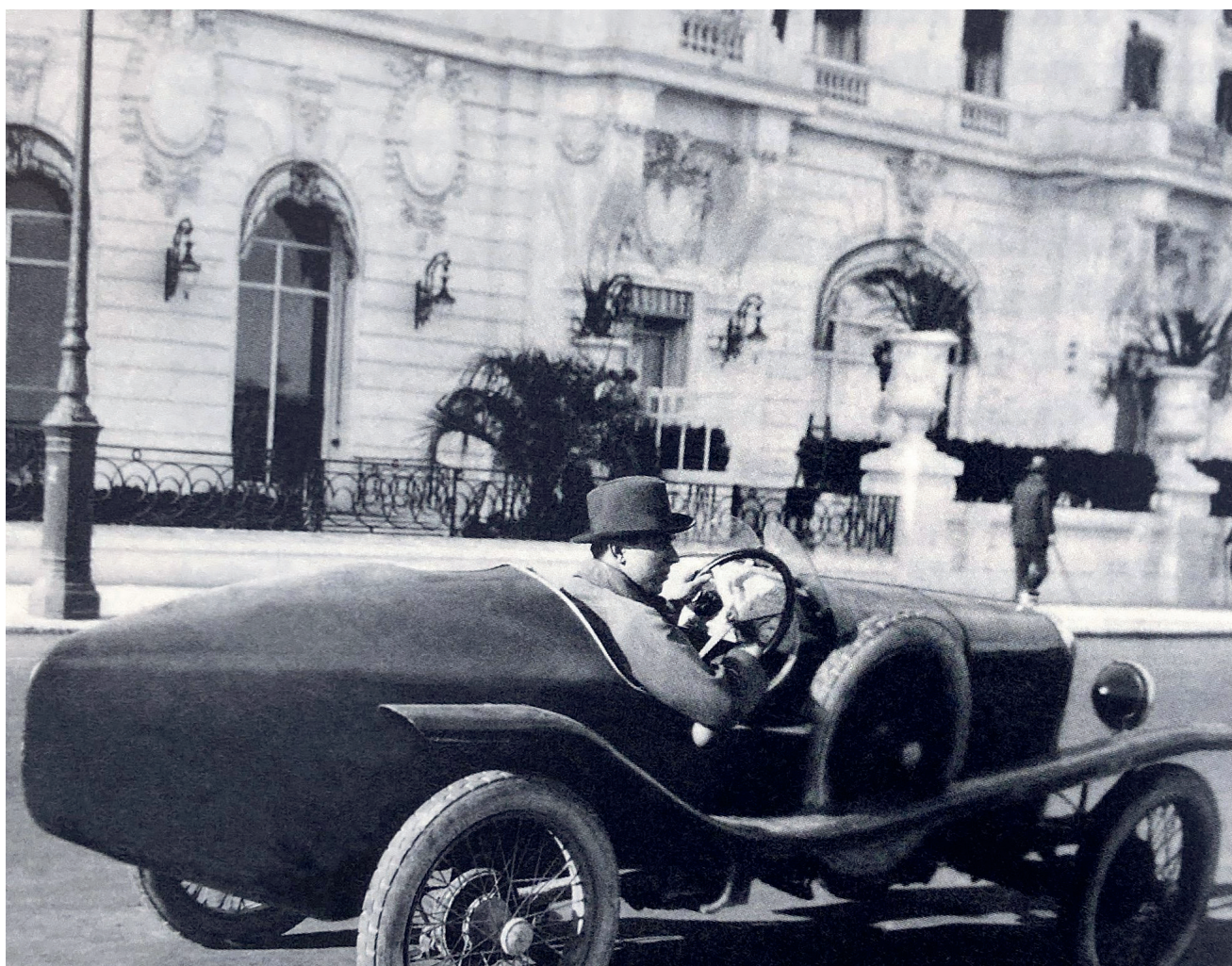
En ung Embirikos läser tidskriften *Revue Française de Psychanalyse* i London (1924–25). Han skulle snart flytta till Paris och själv påbörja sin psykoanalys hos René Laforgue.

Andreas Embirikos

– *Greklands förste psykoanalytiker och surrealist*

Andreas Embirikos föddes 1901 i Brăila, Rumänien, som förstfödd son i en välbärgad grekisk familj. Fadern Leonidas hade under slutet av 1800-talet skapat sig en förmögenhet på rederiverksamheter och bedrev handel såväl inom som utanför Greklands gränser. Modern Stefania var halvryska med rötter i Kiev. Familjen hade sitt ursprung på Andros men kom senare att bosätta sig i Athen.

Embirikos intresserade sig tidigt för litteratur och läste poesi på alla språk han behärskade väl, det vill säga grekiska, ryska, franska och engelska. Hans egna tidiga texter var starkt präglade av Kostis Palamas diktning, som vid denna tid var stilbildande för den nya generationen grekiska författare. Embirikos fick en mycket god utbildning och bereddes tidigt en plats i familjens företag vid sidan av fadern.

Embirikos, som hade ett stort intresse av bilar, ses här körande sin Amilcar i Nice. Efter föräldrarnas skilsmässa flyttade fadern till *Cap Estel* på Franska rivieran.

De tidiga vuxenåren inbegrep flera avgörande händelser i Embirikos liv. En av dessa var upptäckten av de ryska författarna Tolstoj och Dostojevskij, som väckte ett intresse för politiska och sociala frågor. Efter oktoberrevolutionen 1917 blev han marxist. Embirikos kom i tjugårsåldern att förena sig med sin fars arbetare och arbeta i familjens brunkolsgruvor. Det politiska engagemanget skapade en konfliktyta i relationen med fadern, som med tiden blev alltmer distanserad och kylig. I den skilsmässa som skulle komma att ske mellan föräldrarna, och som missgynnade modern betydligt, tog Embirikos tydlig ställning mot sin far. Far och son skulle tidvis komma att försonas även om meningsskiljaktigheterna kvarstod. Det gick långa perioder då de inte hade någon kontakt med varandra.

Under en sådan konfliktfylld period, 1925, flyttade Embirikos till Paris där han kom att verka under de följande fem åren. Han etablerade sig snabbt i de konstnärliga, intellektuella

kretsarna och deltog bland annat i Alexandre Kojèves seminarium om Hegel. I dessa miljöer stiftade Embirikos bekantskap med André Breton och invigdes i surrealismens värld. Den surrealistiska rörelsen tog sin utgångspunkt i psykoanalysens antagande om det omedvetna, det vill säga förekomsten av en inre, svåråtkomlig kraft i det mänskliga psyket som inrymmer människans begär och driver hennes handlingar. Att närma sig detta omedvetna, och fånga dess sanna uttryck, betraktas inom både psykoanalysen och surrealismen som en förutsättning för att kunna förstå det mänskliga själslivet.

Embirikos gick själv i psykoanalys hos den franske psykiatrikern René Laforgue, i takt med att hans skrivande började anta en ny riktning. Embirikos kom för en tid att omfamna det automatiska skrivandet enligt de principer som formulerats av Breton. Denna litterära metod, som för övrigt bär stora likheter med formen för den klassiska psykoanalytiska terapin,

går i korthet ut på att man direkt – utan själv censur och krav på språklig korrekthet – försöker transkribera de tankar och intryck som passerar medvetandet.

Åter i Athen anordnade Embirikos en föreläsning på konstnärsklubben 1935 i syfte att introducera surrealismen för den grekiska publiken. Han gjorde strax därefter sin litterära debut med diktsamlingen *Υψικάμινος* (Masugnen), med vilken han ämnade lansera sig själv som surrealistisk poet och förevisa det automatiska skrivandet. Såväl föreläsningen som diktsamlingen blev omtalade och väckte negativa reaktioner hos kritikerkåren. Inom det samtida kulturella etablissemangen, som i jämförelse med det parisiska var betydligt mer konservativt, bemöttes surrealismen som något löjeväckande och absurt. Trots detta sålde de 250 exemplaren slut på kort tid. Verket fick ett stort genomslag, inte minst hos de yngre författarna, som lät sig influeras av de nya idéerna. Bland dessa fanns den då 23-årige Odysseas Elytis, som kom att bli en nära vän till Embirikos.

En dikt ur samlingen *Υψικάμινος*, utgiven på Agra förlag (*Εκδόσεις Αγρα*).

TID

Hon öppnade sitt bröst som en solfjäder och böjde sig i samma stund som de mörkaste städernas legender steg upp. Bara en tandrad skullrade och nuet förlorades för alltid. I hans uråldriga steg dröjde sig något av någonting annat kvar. Natten tog med sig återstoden av kvistarna och vid trädets rot blev askan kvar.

(I översättning av artikelförfattaren)

Det skulle dröja innan Embirikos återvände till den litterära scenen, även om han färdigställt sin nästa diktsamling *Ενδοχώρα* (Det öde landet) 1937. Under resterande delen av 1930-talet hängav han sig i stället åt sin önskan att själv bli psykoanalytiker och genomförde sin utbildning i Paris. Till handledare utsågs Marie Bonaparte som, förutom att vara psykoanalytiker och intellektuellt verksam i Frankrike, även var prinsessa av Grekland. Embirikos öppnade sin egen psykoanalytiska mottagning nära Syntagmatorget i Athen 1936, som blev den första i sitt slag i Grekland. Parallellt med det kliniska arbetet skrev och översatte han ett flertal psykoanalytiska texter. Tillsammans med Bonaparte och de psykoanalytiskt intresserade psykiatrikerna Dimitris Kouretas och Giorgios Zavitzianos grundade han i slutet på 1940-talet även landets första psykoanalytiska förening.

Andra världskriget, likaså det efterföljande inbördeskriget, innebar stora personliga prövningar för Embirikos. På nyårsaftonen 1944 togs han som gisslan av kommunistpartiet KKE:s paramilitära säkerhetsbataljon OPLA. Denna säkerhetsbataljon låg bakom flera avrättningar av såväl militärer som politiska motståndare till KKE. Orsaken till gisslantagandet lär ha varit hans namn, som alltjämt förknippades med faderns affärsverksamheter. Under några kritiska dygn svävade Embirikos i livsfara innan han mirakulöst lyckades fly. Denna erfarenhet beskrivs som djupt omskakande och fick honom vid krigets slut att kalla sig antikommunist. Den blev också driv-

kraft till hans nästa litterära projekt, som skulle bli hans mest storslagna.

Romanen, som fick titeln *Ο Μέγας Ανατολικός* (Den stora östern), utspelar sig på en oceanångare med samma namn och beskriver dess tio dagar långa jungfrufärd mellan Liverpool och New York. Passagerarnas förehavanden ombord, som till största del är sexuella till sin natur, skildras med en ytterlig detaljrikedom på en vacker och flödande prosa. Utmärkande för verket är även dess rika omfång (åtta volymer fördelade på cirka 2100 sidor), vilket gör det till Greklands längsta moderna roman. Embirikos skrev på romanen under flera decennier och betraktade den som sitt livsverk. Till följd av det rådande politiska läget kunde han dock inte låta den publiceras under sin livstid på grund av risken för repressalier.

Embirikos hade redan erfarit ett stort bakslag 1951, då han tvingats stänga sin psykoanalytiska mottagning efter att ha mottagit hot från polisen. Vem eller vilka som låg bakom hoten är ännu okänt, även om det spekulerats kring huruvida läkarförbundet var inblandat. Psykoanalysen var fortfarande relativt okänd i Grekland, och det fanns grupper som motsatte sig dess spridning. Att Embirikos därtill inte hade någon medicinsk skolning spädde sannolikt på misstankarna kring hans praktik. Avvecklandet av mottagningen innebar en lång tillbakagång för den psykoanalytiska terapin i Grekland. Även Embirikos två kompanjoner, Kouretas och Zavitzianos, fick överge psykoanalysen och övergå till att bedriva sina verksamheter som psykiatriker. Det skulle dröja decennier innan psykoanalysen återigen skulle vinna mark och nya mottagningar öppnas upp.

Mot slutet av sin levnad tog Embirikos sin tillflykt till fotograferandet. Han hade varit en flitig fotograf och filmare sedan länge och samlat på sig ett rikt arkiv från sina många resor. Återkommande bland motiven var stadsmiljöer och porträtt av kvinnor och barn. Embirikos fotograferade ofta sonen Leonidas som han som 56-åring fått tillsammans med hustrun Viveka Zisi. En separatutställning anordnades i Athen 1955, vilket blev det enda tillfället då han själv visade upp sina verk för offentligheten.

Embirikos avled i augusti 1975 i lungcancer. Hustrun och sonen hade dessförinnan fått förtroendet att förvalta hans samlade produktion. Allteftersom kom flera av Embirikos verk att publiceras postumt, däribland diktsamlingen *Οκτάνα* (Oktana, 1980). Dessa utgivningar väckte stort intresse och fick fin kritik. Även den på förhand kontroversiella Den Stora Östern nådde slutligen publikation mellan åren 1990–92, dock inte utan oro från förläggare och familj om hur mottagandet skulle bli. Inledningsvis kom också mycket negativ kritik, särskilt från högerhåll, och det debatterades om huruvida verket skulle definieras som pornografiskt eller inte. De första volymerna blev trots detta en stor kommersiell framgång och nådde många läsare.

Embirikos verkliga erkännande som författare och psykoanalytiker kom således efter hans död. Han framhålls idag som en av det moderna Greklands mest betydelsefulla och

Embirikos på resa i de kustnära Alperna, med sin kamera i knät (1925-27).

visionära författare. Trots detta har få av hans verk översatts, varför han förblivit förhållandevis okänd internationellt. I Grekland har Embirikos författarskap uppmärksamats desto mer under de senaste decennierna. Såväl hans skrivande som hans fotograferande har varit föremål för flertalet kulturarrangemang och konstnärliga projekt, vilket lett till att han introducerats för en ny publik. För Embirikos, som alltid låg före sin tid, tycks tiden till slut ha blivit mogen.

JULIA DRAKOPOULOS

Psykolog. Studerar nygrekiska vid Lunds universitet och ämnar skriva en kandidatuppsats om Embirikos författarskap.

Alla bilder har tillstånd från AGRA att publiceras. De har tidigare publicerats i *Ανδρέας Εμπειρικός : Γράμματα στον πατέρα, τον αδελφό του Μαράκη και τη μητέρα [1921-1935]*. (Leonidas Embirikos och Agra förlags (Εκδόσεις Άγρα) arkiv).